

Jednotliviny a poznání

K tomu, abychom něco poznali, musíme se s tím nějak setkat. A to setkat nikoli jednou: pokud se s něčím setkáme opravdu poprvé ve svém životě, nemůžeme to v pravém slova smyslu poznat, protože první, co uděláme, je že se pokusíme to nějak zařadit do toho, co už předem víme. Jsme dokonce natolik naladění na to zařazení mezi dosavadní poznatky a vědomosti, že si někdy vůbec nevšimneme rozdílů, které se mohou později (při pozornějším zkoumání) ukázat jako velmi důležité. Tak kupř. astronom, pozorně prohlížející noční jasnou oblohu, může jednoho dne objevit svítící bod v místech, kde žádný být neměl. A tak se pokusí vysvětlit, kde se tam vzal, ale předpokladem, aby si toho vůbec všiml, je jeho dobrá znalost té části oblohy, kde se onen svítivý bod nečekaně ukázal. Už sama tato nečekanost je významná, a proto přímo volá po objasnění. Neznalec by možná stejným dalekohledem viděl tento „bod“ také, ale vůbec by si ho nevšiml, protože by neznal, jak ten kousek oblohy vypadal dříve nebo vůbec jindy. Také znalec je zprvu trochu nedůvěřivý; vyhledá starší fotografie téhož místa a ujistí se, že tam dříve ten „bod“ opravdu nebyl, že se „objevil“ teprve dnes nebo aspoň velmi nedávno. A pak je třeba zkoumat, co nám o sobě může povědět, když budeme jeho „světlo“ spektrálně analyzovat, když se pokusíme zjistit, zda nevysílá ještě jiný druh záření, než které jsme zaregistrovali, apod. – Ale právě zde se musíme tázat: je to opravdu poznání jednotliviny? Jsou planeta, hvězda, zhroucená hvězda, černá díra, galaxie atd. vskutku „jednotlivinami“? Nejsou to pouhé hromady, které my jako „jednotliviny“ pouze „vnímáme“ a „chápeme“? Není to důležité rozpoznání, že tam, kde jde o rozměry (nejen prostorové, ale i časové) daleko přesahující lidské běžné míry, jsme jakoby nakloněni rozpoznávat jako jednotliviny i zřejmé hromady, zatímco v rámci běžných rozměrů jsme zejména v nové a nejnovější době naopak nakloněni i ve skutečných „pravých“ celcích hledat „složky“, z nichž „sestavají“ (řčeno s Rádlem, vykládat růže z buněk)?

(Písek, 070702-3.)